

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2014 m. vasario 5 d.
(OR. en)

6113/14
ADD 2

JAI 61
GENVAL 6

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

---

nuo:	Europos Komisijos generalinio sekretoriaus, kurio vardu pasirašo direktorius Jordi AYET PUIGARNAU
gavimo data:	2014 m. vasario 3 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generaliniam sekretoriui Uwe CORSEPIUSUI
Komisijos dok. Nr.:	COM(2014) 38 final ANNEX 2
Dalykas:	PRIEDAS „BULGARIJA“ pridedamas prie ES kovos su korupcija ataskaitos

---

Delegacijoms pridedamas Komisijos dokumentas COM(2014) 38 final ANNEX 2.

Priedama: COM(2014) 38 final ANNEX 2

Bruselis, 2014 02 03
COM(2014) 38 final

ANNEX 2

PRIEDAS

„BULGARIJA“

pridedamas prie

ES kovos su korupcija ataskaitos

BULGARIJA

1. IŽANGA. PAGRINDINIAI ASPEKTAI IR APLINKYBĖS

Kovos su korupcija sistema

Strateginis požiūris 2009 m. priimta Integruota korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencijos ir kovos su jais strategija¹, vėliau – 2011–2012 m. Korupcijos prevencijos veiksmų planas². 2013 m. Europos ekonominės politikos koordinavimo semestre Taryba rekomendavo Bulgarijai veiksmingiau kovoti su korupcija³. 2013 m. rugsėjo mėn. vyriausybė pristatė programą, kurioje pirmenybė teikiama kovos su pagrindinėmis korupcijos priežastimis priemonėms, tačiau konkrečiai apie korupciją joje nekalbama.⁴ Dauguma Bulgarijos valdžios institucijų konsultuojasi su suinteresuotaisiais subjektais ir pilietine visuomene dėl teisės aktų projektų ir strategijų. Tačiau pastangos kovoti su aukšto lygio korupcija buvo reaguojamojo ir formalaus pobūdžio, todėl nuo įstojimo į ES 2007 m. padaryta nedidelė pažanga⁵.

Teisinė sistema. Ratifikavusi tarptautines konvencijas, Bulgarija priėmė Baudžiamojo kodekso nuostatų, susijusių su korupcija, pataisas⁶. Stengtasi, kad teisinė sistema išliktų nuosekli, pavyzdžiui, nuostatos dėl Bulgarijos valstybės tarnautojų kyšininkavimo kriminalizavimo imtos taikyti ir užsienio valstybės tarnautojams. Europos Tarybos valstybių prieš korupciją grupės (GRECO) duomenimis, dabartinis kyšininkavimo ir prekybos įtaka kriminalizavimas sudaro pakankamai tvirtą patraukimo atsakomybėn už įvairias korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas pagrindą⁷. Papildomų pataisų padaryta atsižvelgiant į Europos Komisijos ir kitų subjektų pastabas dėl prastų baudžiamojo teisingumo sistemos rezultatų kovojant su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu. 2013 m. gruodžio mėn. konsultacijoms pateiktas naujo Baudžiamojo kodekso projektas, o 2014 m. sausio mėn. jis pateiktas Parlamentui⁸.

Institucinė sistema. Vykdamas reformas sukurtos svarbios ir kai kuriais atvejais naujoviškos struktūros, kurių paskirtis – skatinti policijos ir teismų specializaciją. Nuo 2007 m. sustiprintos valstybinio administravimo vidaus inspekcijos, veikiančios pagal Generalinės inspekcijos gaires. Be to, veiksmingesnį atsaką korupcijos atveju turėtų užtikrinti jungtinės tyrimo įstaigų ir prokuratūros atstovų grupės. Vis dėlto šios sistemos galimybės, įskaitant Aukščiausiosios teismų tarybos įgaliojimus valdyti teismus ir jiems vadovauti, išnaudojamos ne visiškai ir jomis naudojamosi nenuosekliai. Interesų konflikto prevencijos ir nustatymo komisija ir Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencijos ir kovos su jais centras (jo vykdomas projektas BORKOR) vertinti nevienareikšmiškai. 2013 m. nuodugnai patikrintos policijos ir saugumo tarnybos, atsakingos už kovą su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu. Šių patikrinimų rezultatai dar nepateikti. Iki šiol teismui perduota nedaug su

---

1 Korupcijos prevencijos ir kovos su ja komisija, „Integruota korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencijos ir kovos su jais strategija“, <http://anticorruption.government.bg/downloads/Normativni-aktove/strategy-KPPK.pdf>.
2 http://anticorruption.government.bg/downloads/Normativni-aktove/Plan_za_Deistvie_2011.doc%20za%20KPPK.doc.
3 2013 m. liepos 9 d. Tarybos rekomendacija 2013/C 217/03.
4 http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0213&n=480&g=_ 2013 m. rugsėjo 20 d.
5 Pažangos nėra, nes nėra nepriklausomų ir aktyvių kovos su korupcija institucijų, todėl administracinė veikla paprastai yra reaguojamojo pobūdžio ir ja siekiama tik formaliai įvykdyti reikalavimus. 2012 m. liepos mėn. BTM ataskaita.
6 Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos ir Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos papildomas protokolas, EBPO konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu sudarant tarptautinius verslo sandorius ir Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją.
7 http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3%282009%297_Bulgaria_One_EN.pdf
8 http://www.justice.government.bg/Files/proekt_NK_635232275501945576.doc.

aukšto rango pareigūnais susijusių bylų. Kol kas netaikomos atgrasomos sankcijos už korupciją. Vieši posėdžiai skiriant aukšto rango teisėjus buvo žingsnis teisinga kryptimi, nors buvo daug atvejų, kai teisėjų skyrimas sukėlė įtarimų dėl politinio poveikio.

Apklausa

Nuomonių tyrimai. 2013 m. specialios „Eurobarometro“ apklausa dėl korupcijos duomenimis, 84 proc. respondentų teigia, kad korupcija Bulgarijoje plačiai paplitusi (ES vidurkis – 76 proc.), 73 proc. mano, kad tik politiniai ryšiai gali užtikrinti verslo sėkmę (ES vidurkis – 56 proc.). Tik 9 proc. (mažiausia procentinė dalis ES) respondentų mano, kad baudžiamojo persekiojimo atvejų pakanka, kad būtų atgrasoma nuo korupcijos, o 16 proc. mano, kad vyriausybės pastangos kovoti su korupcija yra veiksmingos (ES vidurkis – 23 proc.). Atlikus „Eurobarometro“ apklausą taip pat nustatyta tam tikrų teigiamų pokyčių, pavyzdžiui, sumažėjo respondentų (24 procentiniais punktais mažiau nei 2011 m.), teigiančių, kad korupcija daro poveikį jų kasdieniam gyvenimui (21 proc.; ES vidurkis – 26 proc.)⁹.

Korupcijos patirtis. 2013 m. specialiosios „Eurobarometro“ apklausa dėl korupcijos duomenimis, 11 proc. respondentų buvo paprašyti sumokėti kyšį ar iš jų to tikėtasi per pastarųjų 12 mėnesių laikotarpį (ES vidurkis – 4 proc.).

Verslo tyrimai. Remiantis 2013 m. „Eurobarometro“ įmonių apklausa dėl korupcijos duomenimis, 89 proc. Bulgarijos respondentų nuomone, korupcija yra plačiai paplitusi (ES vidurkis – 75 proc.), o 51 proc. mano, kad dėl korupcijos kyla problemų vykdant verslą Bulgarijoje (ES vidurkis – 43 proc.)¹⁰.

Kontekstas

Bendradarbiavimo ir tikrinimo mechanizmas (BTM). Nuo Bulgarijos įstojimo į ES Europos Komisija nuolat teikė ataskaitas apie pastangas užtikrinti korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevenciją ir kovą su jais, taip pat reformuoti teismų sistemą. 2012 m. liepos mėn. Komisija nurodė, kad pastaruosius penkerius metus Bulgarijos valdžios institucijų bendradarbiavimas su BTM buvo nenuoseklus. Ataskaitoje raginama užtikrinti nuoseklesnę įgyvendinimą, kad veiksmai nebūtų padirki¹¹. Naujausioje 2014 m. sausio mėn. ataskaitoje pripažįstama, kad yra teigiamų poslinkių, tačiau pažymima, kad bendra pažanga tebėra nepakankama ir trapi. Bulgarijoje reikia platesnio sutarimo dėl nuoseklaus požiūrio į kovą su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, nors įvykiai taip pat parodė, kad didelė visuomenės dalis trokšta reformų¹². Stebėseną bus tęsiama tol, kol bus tinkamai įvykdyti visi orientaciniai tikslai¹³.

Interesų konfliktas ir turto deklaravimas. 2008 m. priimtas Interesų konflikto prevencijos įstatymas, o 2010 m. sudaryta penkių narių komisija, kuri priima sprendimus dėl interesų konflikto ir nesuderinamumo su tarnyba¹⁴. Įstatymų pažeidimo atveju išrinktiems ir paskirtiems pareigūnams taikomos administracinės nuobaudos, siekiančios nuo 500 iki 10 000 EUR, ir jie gali būti atleisti iš pareigų. Aukščiausioji teismų taryba savo interneto svetainėje skelbia teisėjų pateiktas interesų konfliktų deklaracijas¹⁵. Valstybės kontrolė veda

9 2013 m. specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 397.

10 2013 m. greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 374.

11 http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2012_411_en.pdf.

12 http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2014_36_en.pdf.

13 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/bulgaria/bg_accompanying_measures_1206_en.pdf.

14 Interesų konfliktų prevencijos ir nustatymo komisija, kuri išsamiau aptariama šio skyriaus skirsnyje apie kovos su korupcija institucijų nepriklausomumą ir veiksmingumą.

15 <http://www.justice.bg/bg/declaration/zki/kzld/pr16-t38.pdf>.

atskirą viešąjį registrą, kuriame saugomi duomenys apie aukšto rango valstybės pareigūnų, jų sutuoktinių ir vaikų iki 18 metų šalyje ir užsienyje turimą turtą, pajamas ir išlaidas. Tačiau turto deklaravimo ir tikrinimo sistema nepadėjo veiksmingai išspręsti neteisėto praturtėjimo problemos¹⁶. 2013 m. kovo mėn. priėmus įstatymo pataisas buvo išplėstas pareigūnų, kurie privalo deklaruoti savo turtą, kategorijų sąrašas, tačiau nebuvo padidinti institucijų pajėgumai tvarkyti tokias deklaracijas ir vykdyti atitinkamą stebėseną¹⁷.

Privatusis sektorius. Įmonių atliekami neteisėti mokėjimai ir mokami kyšiai vis dar laikomi įprastu reiškiniu¹⁸. Ši problema, be kita ko, kyla patento paraiškų teikimo, licencijų, leidimų išdavimo ir viešųjų subsidijų skyrimo srityse¹⁹. 2013 m. Pasaulinio konkurencingumo ataskaitoje nurodyta, kad daugiausia problemų vykdant verslą Bulgarijoje kyla dėl korupcijos²⁰. Bulgarija į nacionalinę teisę teisingai perkėlė Pamatinio sprendimo 2003/568/TVR nuostatas dėl aktyviosios ir pasyviosios korupcijos apibrėžties, taikomas, be kita ko, ne pelno organizacijoms, ir atitinkamų sankcijų. Bulgarija iš dalies perkėlė nuostatas dėl juridinių asmenų atsakomybės²¹. 2013 m. liepos mėn. Teisingumo ministerija, atsižvelgdama į EBPO ir JT konvencijos prieš korupciją (UNCAC) rekomendacijas, parengė Įstatymo dėl administracinių pažeidimų ir sankcijų pataisas, kuriomis padidinamos baudos, juridiniams asmenims taikomos nematerialios naudos atvejais, ir nustatoma didesnė užsienyje įsisteigusių subjektų atsakomybė²². Nė viena iš trijų administracinių sankcijų, 2012 m. skirtų juridiniams asmenims, nebuvo susijusi su korupcinio pobūdžio nusikalstamomis veikomis²³. 2012 m. šešėlinės ekonomikos dalis siekė 31,9 proc. – tai aukščiausias rodiklis ES²⁴.

Politinių partijų finansavimas. Valstybės kontrolė internete skelbia politinių partijų metines finansines ataskaitas ir rėmėjų sąrašus. 2011 m. rinkimų kodeksu ir Politinių partijų įstatymo pataisomis išplėsti Valstybės kontrolės įgaliojimai, padidintas politinių partijų finansavimo priežiūros sistemos nuoseklumas, uždraustos anoniminės aukos ir juridinių asmenų aukos. Partijos, neįvykdžiusios ataskaitų teikimo reikalavimo, gali netekti valstybės subsidijos iki kitų parlamento rinkimų arba joms gali būti skirta bauda nuo 2 500 iki 5 000 EUR; pakartotinai nepateikus ataskaitų partijos veikla teismo sprendimu gali būti nutraukta²⁵. Partijos pareigūnams, trukdantiems VK atlikti auditą, gali būti skirta 500–1000 EUR bauda²⁶. Bulgarija pakankamai gerai atsižvelgė į GRECO rekomendacijas, susijusias su nuostatomis dėl lėšų rinkimo renginių, vienos rinkimų kampanijos banko sąskaitos, finansinių duomenų saugojimo ir Valstybės kontrolės bendradarbiavimo su Nacionaline pajamų agentūra. GRECO

16 Žr. BTM 2012 m. liepos mėn. ataskaitą, p. 15, ir 2011 m. liepos mėn. ataskaitą, p. 10.

17 <http://cpaci.bg/2011-08-03-09-36-42/4-2011-08-03-09-17-27>.

18 Ataskaita „Excellence in Public Administration for competitiveness in EU Member States“, kurią Europos Komisijos Įmonių ir pramonės GD pavedimu 2011–2012 m. parengė Austrijos ekonominių tyrimų institutas (WIFO), Viena; Europos ekonomikos mokslinių tyrimų centras (ZEW), Manheimas; „IDEAConsult“, Briuselis, p. 144.

19 Ataskaita „Excellence in Public Administration for competitiveness in EU Member States“, kurią Europos Komisijos Įmonių ir pramonės GD pavedimu 2011–2012 m. parengė Austrijos ekonominių tyrimų institutas (WIFO), Viena; Europos ekonomikos mokslinių tyrimų centras (ZEW), Manheimas; „IDEAConsult“, Briuselis, p. 60 ir 61.

20 http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf, p. 138.

21 2011 m. birželio 6 d. antroji Pamatinio sprendimo 2003/568/TVR įgyvendinimo ataskaita, COM(2011) 309 *final*. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/report_corruption_private_sector_en.pdf.

22 „Проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за административните нарушения и наказания“, http://www.justice.government.bg/Files/ZID_ZANN-11_07_13_635103661595449739.doc.

23 Šie statistiniai duomenys susiję su Įstatymo dėl administracinių teisės pažeidimų ir sankcijų 83a straipsniu dėl juridinių asmenų, kurie gavo (ar galėjo gauti) naudos iš įvairių nusikalstamų veikų, įskaitant visas Baudžiamojo kodekso straipsnyje, susijusiam su kyšininkavimu, nurodytas baudžiamąsias veikas, kurias įmonės darbuotojai padarė eidami savo pareigas. Bulgarijos Respublikos prokuratūra (2013 m. rugsėjo 17 d.), *Доклад за прилагането на закона и за дейността на прокуратурата и на разследващите органи през 2012 година* <http://prb.bg/main/bg/Information/3923/>, p. 71.

24 http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/07_shadow_economy.pdf.

25 Politinių partijų įstatymo 40 straipsnio 1 dalis.

26 Valstybės kontrolė, <http://www.bulnao.government.bg/index.php?p=2344&lang=en>.

taip pat teigiamai įvertino tai, kad buvo padidinta parama Valstybės kontrolei ir jos žmogiškieji išteklių – 2012 m. paskirta 60 auditorių politinių partijų auditui atlikti. GRECO palankiai įvertino tai, kad leidžiama aukų grynaisiais suma buvo sumažinta nuo 2 500 iki 500 EUR, tačiau ji rekomendavo šią sumą dar sumažinti, atsižvelgiant į vietos ekonomikos aplinkybes²⁷. GRECO taip pat pripažino, kad sankcijų sistema tapo nuoseklesnė. Tačiau administracinių baudų dydis, atsižvelgiant į kampanijų išlaidų ribas, neturi atgrasomojo poveikio²⁸, o partijų veiklos nutraukimas yra per griežta sankcija, kad būtų taikoma praktiškai²⁹. Siekiant atsižvelgti į kai kurias anksčiau pateiktas GRECO rekomendacijas, 2013 m. vasario mėn. priimtos Rinkimų kodekso ir Įstatymo dėl administracinių pažeidimų ir sankcijų pataisos. Šiomis pataisomis nustatyti reikalavimai paskirti kampanijų finansų vadovus, uždrausta kampanijoms naudoti viešąsias lėšas ir atitinkamas senaties terminas pratęstas iki dvejų metų. Tačiau susirūpinimą ir toliau kelia tai, kiek partijų pateikta oficiali finansinė informacija atitinka tikrovę. Viena partija nurodė, kad 2012 m. ji negavo aukų³⁰.

Pranešimas apie pažeidimus. Administracinių teisės pažeidimų kodekse ir Interesų konflikto prevencijos ir nustatymo įstatyme įtvirtintos nuostatos dėl apie pažeidimus pranešančių asmenų tapatybės apsaugos, o Baudžiamojo proceso kodekse nustatyta piliečių, ypač valstybės tarnautojų prievolė pranešti apie nusikaltimus³¹. Vis dėlto kol kas nėra veiksmingų administracinių priemonių, taikytinų pranešėjams³². 2011 m. iš darbo buvo priverstas pasitraukti policijos pareigūnas, kuris buvo atpažintas kaip žiniasklaidos šaltinis, pranešdavęs apie Vidaus reikalų ministerijos rėmėjus, kurių transporto priemonėms nebuvo taikomi patikrinimai keliuose. Atsižvelgdama į pranešimus, kad kai kurie Vidaus reikalų ministerijos rėmėjai yra įtariamieji tyrimuose, ši ministerija nustatė aukų teikimo taisykles ir internete pradėjo skelbti rėmėjų sąrašą, kuris kas tris mėnesius atnaujinamas³³. Tačiau nebuvo imtasi jokių veiksmų, kuriais būtų sustiprinta pranešėjų apsauga. 2013 m. liepos mėn., siekiant užkirsti kelią galimam interesų konfliktui, buvo uždrausta teikti aukas Vidaus reikalų ministerijai³⁴.

Lobistinės veiklos skaidrumas. Bulgarijoje lobistinė veikla neregamentuojama. Nėra konkretaus lobistų registracijos reikalavimo ar reikalavimo pranešti apie valstybės pareigūnų ir lobistų ryšius.

Žiniasklaida ir prieiga prie informacijos. Žiniasklaidos laisvė reglamentuojama įstatymais; vyrauja didelė žiniasklaidos priemonių įvairovė. Tačiau vis daugiau žiniasklaidos priemonių priklauso tiems patiems savininkams, todėl kyla pavojus redaktorių nepriklausomumui³⁵. Žiniasklaidos priemonių nuosavybės ir finansavimo srityje trūksta skaidrumo, be to, nenuosekliai nurodoma, už kuriuos pranešimus žiniasklaidoje buvo sumokėta. Spauda, ypač

---

27 http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3%282012%2914_Bulgaria_EN.pdf.

28 Kampanijos išlaidų ribos yra 2 mln. EUR parlamento rinkimams ir 1 mln. EUR prezidento rinkimams.

29 http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3%282012%2914_Bulgaria_EN.pdf.

30 Valstybės kontrolė, <http://erik.bulnao.government.bg/egfonew/default.aspx?year=2012>.

31 JT konvencijos prieš korupciją vertintojai rekomendavo nustatyti išsamesnes apie pažeidimus pranešančių asmenų apsaugos nuostatas, <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/18-22June2012/V1187232e.pdf>

32 Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD 232 *final*, 2012 m. liepos mėn. Bulgarija. Techninė ataskaita, pridėjama prie Komisijos ataskaitos Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Bulgarijos pažangos, pasiektos taikant bendradarbiavimo ir tikrinimo mechanizmą (COM(2012) 411 *final*), p. 24. http://ec.europa.eu/cvm/docs/swd_2012_232_en.pdf.

33 http://www.mvr.bg/pravila_darenia.htm.

34 Išskyrus nuostatą dėl finansavimo ir įrangos teikimo pagal tarptautines sutartis ir projektus.

35 Komisijos narė Neelie Kroes ir Sofijoje reziduojantys ES valstybių narių ambasadoriai išreiškė susirūpinimą dėl skaidrumo ir žiniasklaidos priemonių sutelkimo tų pačių savininkų rankose.

vietos leidiniai, yra priklausoma nuo viešojo sektoriaus, nes siekia gauti pajamų iš reklamos³⁶. Siekdamas spręsti šias problemas, Parlamentas svarsto naujas teisės nuostatas dėl skaidrumo žiniasklaidos priemonių nuosavybės srityje. 2013 m. vyriausybė įsipareigojo supaprastinti sutarčių dėl viešinimo, kurios finansuojamos iš ES lėšų, sudarymo procedūras. Remiantis statistiniais duomenimis, tokių sutarčių sudarymas galėjo pakenkti žiniasklaidos nepriklausomumui³⁷. Pastebėta, kad žiniasklaidos priemonėse vis daugiau savicenzūros, atsirandančios dėl įmonių ir politikų spaudimo³⁸. Iš visų ES valstybių narių Bulgarija užima žemiausią poziciją pasaulio spaudos laisvės indekse³⁹.

Organizuotas nusikalstamumas. Korupcija skatina organizuotą nusikalstamumą ir trukdo vykdyti baudžiamąjį persekiojimą už jį. Nurodoma, kad Bulgarijoje dėl korupcijos viešojoje administracijoje, teismuose, policijoje ir muitinėje organizuotoms nusikalstamoms grupuotėms teikiama globa⁴⁰. 2008 m. vienas ministras atsistatydino dėl ryšių su organizuotų nusikalstamų grupuočių lyderiais. Vieno vertinimo duomenimis, 2011–2010 m. teisėsaugos institucijose, valstybės ir vietos administracijoje ir vietos politinėse partijose nustatyta korupcija buvo susijusi su kontrabandinėmis cigaretėmis ir PVM sukčiavimu; su narkotikais ir prostitucija susijusios korupcijos mastas sumažėjo⁴¹. Nors organizuotų nusikalstamų grupuočių interesai kinta, jos ir toliau daro įtaką ekonomikai⁴².

2. DALYKINĖS SRITYS

Kovos su korupcija institucijų nepriklausomumas ir veiksmingumas

BTM ataskaitose ne kartą pažymėta, kad reikalinga nepriklausoma institucija, kuri telktų pastangas kovoti su korupcija, teiktų susijusius pasiūlymus ir vykdytų atitinkamus veiksmus⁴³. Atsižvelgdama į šią rekomendaciją, iš įvairių institucijų atstovų sudaryta darbo grupė, pasikonsultavusi su pilietine visuomene, išnagrino galimybes sukurti nepriklausomą tarybą, kuri koordinuotų korupcijos prevencijos ir kovos su ja veiklą ir vykdytų atitinkamą stebėseną. Kol kas tokia taryba nesukurta. Korupcijos prevencijos ir kovos su ja komisija, kuriai vadovauja vidaus reikalų ministras, koordinuoja kovos su korupcija strateginių dokumentų rengimą bei įgyvendinimą ir vykdo šių procesų stebėseną⁴⁴. Vis dėlto kovos su korupcija įstaigos tebėra suskaidytos, jų nepriklausomumas ir išorės priežiūra nepakankami. Institucijoms, atsakingoms už interesų konflikto atvejų tyrimą ir neteisėtai įgyto turto konfiskavimą, trūksta savarankiškumo ir išteklių.

Ministerijų inspekcijoms reikia daugiau analitinių gebėjimų, kad jos galėtų veikti aktyviau. Finansų ministerijos inspekcijos Kovos su korupcija skyriaus įgaliojimai kovoti su korupcija

36 <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/bulgaria>.

37 Изпълнение на всички Комуникационни планове на Оперативните програми и на Програма за развитие на селските райони от началото на 2007 г. до 22.05.2013 г., <http://www.government.bg/fce/001/0211/files/spravka%20EP.pdf>.

38 JAV valstybės departamentas, 2012 m. Žmogaus teisių ataskaita, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2012/eur/204270.htm>.

39 „Žurnalistai be sienų“, 2013 m. pasaulio spaudos laisvės indeksas, <http://en.rsf.org/press-freedom-index-2013,1054.html>.

40 „Study to examine the links between organised crime and corruption“, Philip Gounev ir Tihomir Bezlov, Demokratijos studijų centras, 2010 m.

41 Demokratijos studijų centras. (2012 m.). „Serious and Organised Crime Threat Assessment (2010–2011)“. <http://www.csd.bg/artShow.php?id=15991>.

42 SWD(2012) 232, pridodamas prie Europos Komisijos ataskaitos „Bulgarijos pažanga pagal bendradarbiavimo ir tikrinimo mechanizmą“, p. 29.

43 Komisijos ataskaita COM(2012) 411 final, 2012 m. liepos 18 d., *Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Bulgarijos pažangos, pasiektos taikant bendradarbiavimo ir tikrinimo mechanizmą* http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2012_411_en.pdf.

44 Finansų ministras yra Komisijos pirmininko pavaduotojas.

muitinėje ir mokesčių administravimo srityje yra riboti. Neaišku, koku mastu ministerijos taiko Generalinės inspekcijos parengtą rizikos vertinimo metodologiją.

Vidaus reikalų ministerijos Vidaus saugumo direktoratas 2011 m. tyrė 728 atvejus, t. y. 30 proc. daugiau nei ankstesniais metais⁴⁵. Direktorato skyriai veikia visoje šalyje ir gali naudoti slaptus tyrimo metodus, taip padėdami gerinti kovos su smulkia korupcija pasienio ir kelių policijoje rezultatus. Tačiau ši veikla dubliuojasi su Vidaus reikalų ministerijos inspekcijos veikla, todėl reikalinga išsami pranešimų valdymo sistema. Vis dar trūksta išskirtinio dėmesio aukšto rango pareigūnų byloms.

2013 m. balandžio mėn. iš pareigų atleistas Vidaus reikalų ministerijos Kovos su organizuotu nusikalstamumu generalinio direktorato vadovas – kai anoniminis šaltinis perdavė žiniasklaidos priemonėms apklausų, vykusių prieš daugiau kaip dešimtmetį, dokumentus, prokuratūra pradėjo tyrimą dėl kyšininkavimo. Dokumentų autentiškumas buvo patvirtintas, tačiau lieka neaišku, kodėl veiksmų nebuvo imtasi anksčiau, nors buvo požymių, kad kontrabanda ir neteisėta narkotikų prekyba įtariamai asmenys turėjo užtarėjų teisėsaugos institucijose.

Pasikartojantys skandalai, susiję su telefoninių pokalbių klausymusi, atskleidė leidimų išdavimo ir sekimo sistemos trūkumus, taip pat turėjo didelės įtakos Bulgarijos gebėjimams kovoti su korupcija. Iš nutekintų pokalbių įrašų galima susidaryti nuomonę, kad politikai kišasi į prokuratūros ir žiniasklaidos darbą ir padeda apsaugoti įmones nuo tyrimų. Atsižvelgdami į kaltinimus dėl masinio nesankcionuoto politikų, teisėjų ir verslininkų telefoninių pokalbių pasiklausymo 2013 m. balandžio mėn. prokurorai pradėjo tyrimą, susijusį su buvusiu ministru ir kitais pareigūnais. Teismo paskelbtame sprendime, kuriuo buvusiam gynybos ministrui panaikinti kaltinimai dėl kyšio tyrėjui, turėjusiam užvilkti bylą, nurodyti sekimo informacijos patvirtinimo ir jos tvarkymo pažeidimai⁴⁶. Šios bylos parodė, kad reikia didinti garantijas, siekiant sumažinti su sekimu susijusių pažeidimų riziką, kaip 2007 ir 2012 m. konstatavo Europos Žmogaus Teisių Teismas⁴⁷. 2013 m. rugpjūčio mėn. Parlamentas atmetė prezidento veto dėl Specialios sekimo įrangos įstatymo pataisų. Veto buvo grindžiamas nuogąstavimais dėl teismų nepriklausomumo ir naujai įsteigto Specialios sekimo įrangos kontrolės biuro įgaliojimų reikalauti informacijos ir duoti privalomus nurodymus.

2008 m. įsteigta Valstybinė nacionalinio saugumo agentūra (toliau – VNSA), kuriai skirta daug išteklių ir kurios užduotis yra kovoti su aukšto lygmens korupcija ir sunkiu organizuotu nusikalstamumu. Tačiau pradiniu jos veiklos laikotarpiu kilo nemažai skandalų. Vos po dvejų metų naujoji vyriausybė persvarstė jos užduotis ir sumažino darbuotojų skaičių bei biudžetą, taip paversdama ją saugumo agentūra, atliekančia darbą, iš esmės susijusį su kontržvalgyba. VNSA veiklą prižiūri specialus parlamento komitetas, kurio nariai skiriami rotacijos principu. Šios agentūros rezultatai kovos su korupcija srityje buvo menki, nes iš jos palaipsniui buvo atimta korupcijos tyrimo funkcija. 2013 m. gegužės mėn. atsistatydino VNSA vadovas, kuris prisiėmė atsakomybę už informacijos, susijusios su įtariamais rinkimų pažeidimais, nutekėjimą.

2013 m. nuodugniai peržiūrėjus saugumo sistemą Vidaus reikalų ministerijos Kovos su organizuotu nusikalstamumu generalinis direktoratas perkeltas į VNSA. Vidaus reikalų ministerija žvalgybos kontrolės įgaliojimus perdavė Ministrų tarybai. Šių reformų rezultatų

45 CSD (2013), „Countering Police Corruption: European Perspectives“, <http://www.csd.bg/fileSrc.php?id=21610>, p. 105.

46 http://scc.spnet.net/scc/wp-content/uploads/2013/05/motivi_4048_2010.doc.

47 „Case of Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhev v. Bulgaria“, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-81323>. „Case of Hadzhiev v. Bulgaria“, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-114076>.

dar reikia palaukti. Kaip nurodyta 2014 m. sausio mėn. BTM ataskaitoje, nuo 2013 m. gegužės mėn. įvykę personalo pokyčiai sustiprino nuogastavimus dėl pareigūnų, atsakingų už kovą su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, politinio nepriklausomumo ir dėl tęstinumo teisėsaugos sektoriuje teisėsaugos sektoriaus veiklos tęstinumo.⁴⁸

Bulgarijoje ir už jos ribų susirūpinimą sukėlė tai, kad 2013 m. Parlamentas skubos tvarka priėmė VNSA įstatymo pataisais ir VNSA vadovu paskyrė nevienareikšmiškai vertinamą parlamento narį⁴⁹. Europos Komisija paragino valdžios institucijas į svarbiausius postus kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu srityje skirti tik pagal profesinius nuopelnus ir tarnybinę etiką ir po išsamių konsultacijų⁵⁰. Prieštarai vertintas paskirtasis pareigūnas pasitraukė iš pareigų ir buvo pakeistas kitu asmeniu. Iš pareigų pasitraukė ir paskirtasis vidaus reikalų ministro pavaduotojas.

2010 m. prie Ministrų tarybos įsteigtas Korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo prevencijos ir kovos su jais centras atsakingas už rizikos viešosiose institucijose vertinimą, daugiausia dėmesio skiriant viešiesiems pirkimams⁵¹. Jo metinis biudžetas yra 2,5 mln. EUR. 2013 m. sausio mėn. pirmoje Centro tarpinėje ataskaitoje pristatyta programinė įranga (BORKOR), sukurta siekiant nustatyti korupcijos riziką, taip pat nurodyti su pažeidžiamomis sritimis susiję skaičiai, bet pačios sritys neįvardytos⁵². 2012 m. Centro vadovas buvo atleistas iš pareigų dėl nepakankamų rezultatų, o 2013 m. nepateikus paaiškinimų nušalintas vadovo pavaduotojas. Naujoji vyriausybė kol kas nepateikė savo planų dėl Centro. Dar reikia palaukti konkrečių BORKOR rezultatų.

Interesų konflikto prevencijos ir nustatymo komisija pradėjo veikti 2011 m.⁵³ Kol kas jai nepavyko veikti sistemingai ir nepriklausomai, siekiant užtikrinti politikų korupcijos prevenciją ar nustatyti tokios korupcijos riziką. Priešingai, yra požymių, kad veikla vykdoma pasirinktinai ir laikantis formalistinio požiūrio. Kaip pavyzdį galima pateikti tyrimą, vykdytą 2012 m. atsistatydinus buvusiam ūkio, energetikos ir turizmo ministrui. Komisija, remdamasi duomenimis apie dividendus, gautus už įmonės akcijas, kurių nominali vertė buvo maždaug 140 EUR, pripažino buvus interesų konfliktą⁵⁴. 2013 m. liepos mėn. prokurorai, remdamiesi įrodymais, kad tyrimams buvo daromas politinis poveikis, komisijos pirmininkui pateikė kaltinimus dėl piktnaudžiavimo tarnyba. Apeliacinis teismas patvirtino, kad jis iš pareigų atleistas teisėtai. Dėl tos pačios bylos atsistatydino ir vienas parlamento narys.

2012 m. lapkričio mėn. įsigaliojęs Įstatymas dėl neteisėtai įgyto turto konfiskavimo taikomas visiems piliečiams ir jame numatyta taikyti procesinius veiksmus neatsižvelgiant į baudžiamąją ar administracinę atsakomybę⁵⁵. Ar naujosios nuostatos turės atgrasomąjį poveikį, priklausys nuo prokuratūros ir administracinę kontrolę vykdančių institucijų

---

48 http://ec.europa.eu/cvm/docs/swd_2014_36_en.pdf p. 21–22. Demokratijos studijų centras, dokumente „Policy Brief 43“ (2013 m. lapkričio mėn.) pažymėjo, kad: „Dėl tokios staigios politiškai motyvuotos teisėsaugos institucijų ir valstybės tarnybos personalo kaitos ir skubotos bei neapgalvotos teisėsaugos institucijų pertvarkos labai susilpnėjo valstybės gebėjimas kovoti su organizuotu nusikalstamumu, korupcija ir šešėline ekonomika.“, p. 11.

<http://csd.bg/fileSrc.php?id=21643>.

49 Bulgarijos Respublikos nacionalinės asamblėjos Įstatymo dėl Valstybinės nacionalinio saugumo agentūros įsteigimo įstatymo pataisų ir papildymo, <http://parliament.bg/bg/bills/ID/14377/>.

50 http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-561_en.htm.

51 Korupcijos ir kovos su organizuotu nusikalstamumu prevencijos ir kovos su jais centras, <http://borkor.government.bg/en/>.

52 Korupcijos ir kovos su organizuotu nusikalstamumu prevencijos ir kovos su jais centras (2013 m.), „Първи доклад на ЦППКОП относно проекта „Модел на решение в областта на обществените поръчки“, <http://borkor.government.bg/en/>.

53 Interesų konflikto prevencijos ir nustatymo komisija <http://cpaci.bg/en/>.

54 http://cpaci.bg/images/reshenia/109_16.08.pdf.

55 Įstatymas dėl neteisėtai įgyto turto konfiskavimo, <http://www.mvr.bg/NR/rdonlyres/2991F5B0-8DF9-4460-92FB-41D1CA6791DC/0/ZOPDNPI.pdf>.

bendradarbiavimo ir nuo to, kaip nuosekliai teismai aiškins prievolę įrodyti. 2013 m. rugsėjo mėn. Turto konfiskavimo komisija⁵⁶ ir prokuratūra susitarė sukurti jungtines grupes, kurios nagrinėtų asmenų, dėl kurių atliekamas tyrimas, pajamų ir turto neatitikimą⁵⁷. Pirmoji tokia grupė turi atlikti tyrimą, susijusį su buvusiu aukšto rango parlamento nariu, kuriam pateikti kaltinimai dėl pinigų plovimo. 2013 m. „Eurobarometro“ apklausos duomenimis, 12 proc. Bulgarijos respondentų teigia, kad kovos su korupcija priemonės taikomos nešališkai ir nesiekiant savanaudiškų tikslų (ES vidurkis – 33 proc.).

Teismų nepriklausomumas ir sąžiningumas

Specializuoti tarptautiniai organai, kaip antai Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją (UNCAC)⁵⁸ ir GRECO⁵⁹, patvirtino, kad iš esmės sukurta patenkinama teisinė sistema, leidžianti vykdyti baudžiamąjį persekiojimą už nusikalstamas veikas, susijusias su korupcija, tačiau šią sistemą dar reikėtų tobulinti. Aiškinama, kad mažai galutinių teismo sprendimų aukšto lygio korupcijos bylose primama dėl tyrimo ir teisminės praktikos trūkumų (įskaitant tikėtiną korupciją). JT konvencijos prieš korupciją vertintojai nurodė, kad priimant teisės aktų pataisas kartu turi būti vykdoma administracinė reforma, siekiant didinti institucijų veiklos koordinavimą, supaprastinti duomenų rinkimą ir skatinti veiksmingai įgyvendinti atitinkamus teisės aktus. Taip pat reikia spręsti tyrimų ir teismo procesų vilkinimo problemą⁶⁰. Kaip ne kartą pažymėta BTM ataskaitose, vykdyti baudžiamąjį persekiojimą už korupciją ir organizuotą nusikalstamumą trukdo netinkamai atliekami ikiteisminiai tyrimai, procedūrų vilkinimas ir bylų nutraukimas dėl techninių aplinkybių.

2009 m. kilo įtarimų, kad statybų srityje veikiantis verslininkas prekiaavo įtaka, žadėdamas „parduoti“ aukštas pareigas teisminėse institucijose. Verslininkui, kuris teigė nepažįstantis nė vieno teisėjo, iškelta byla dėl melagingų parodymų subliuško. Du Aukščiausiosios teismų tarybos nariai atsistatydino po to, kai remiantis pokalbių telefonu įrašais buvo nustatyta, kad jie dažnai bendravo su įtariamu prekiautoju įtaka. 2013 m. teismas, atsižvelgęs į procesinius pažeidimus, prokuratūrai grąžino bylą, kuri tam pačiam asmeniui buvo iškelta dėl mokesčių vengimo. Neteisėtai įgyto turto konfiskavimo komisijos iniciatyva dalis jo turto buvo išaldyta.

2012 m. rugsėjo mėn. Parlamentas, balsuodamas dėl kandidatų į Aukščiausiąją teismų tarybą (ATT) – nepriklausomą teismų organą – vadovavosi šališkomis nuomonėmis. Tikrinant kandidatus domėtasi tik informacija apie nusikalstamas veikas ar drausmės nusižengimus⁶¹. Naujai išrinktos ATT sprendimais dar nesukurta nuosekli sprendimų dėl tarnybinės etikos pažeidimų praktika.

Skiriant naujus Konstitucinio teismo teisėjus išryškėjo problemos, susijusios su teisėjų tarnybine etika, ir trūkumai, susiję su Parlamento vaidmeniu skiriant teisėjus. Parlamento komiteto pirmininkas neleido posėdžio dėl vieno iš kandidatų dalyviams atsižvelgti į parlamento nario pateiktus kaltinimus korupcija. Vietoj to Parlamentas paskyrė kandidatą eiti pareigas. Europos Komisijai įspėjus apie galimą tarpinę BTM ataskaitą, kandidatui neleista

56 Neteisėtai įgyto turto konfiskavimo komisija, <http://www.ciaf.government.bg/>.

57 Neteisėtai įgyto turto konfiskavimo komisija, 2013 m. rugsėjo 3 d., „Инспектори на КОНПИ и прокурори ще работят съвместно в разследващи екипи“.

58 <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/18-22June2012/V1187232e.pdf>.

59 [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3\(2009\)7_Bulgaria_One_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3(2009)7_Bulgaria_One_EN.pdf).

60 UNODC, „Country Review Report of Bulgaria“.

http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/2013_08_06_Bulgaria_Final_Country_review_report.pdf.

61 Toliau nurodytoje santraukoje pateiktas su teismų reforma susijusios esamos padėties vertinimas ir nurodyti vykdytini veiksmai <http://www.judgesbg.org/en/library/papers/item/512-summary-setting-out-an-appraisal-of-the-state-of-play-of-judicial-reform-and-the-necessary-further-steps-to-be-taken.html>.

duoti priesaikos dėl susidariusių ypatingų aplinkybių, kai Prezidentas išėjo iš prisaikdinimo ceremonijos. Vėliau kandidatas pasiprašė išleisti į pensiją.

Kita kandidatė tapti Konstitucinio teismo teisėja taip pat turėjo atsiimti savo kandidatūrą po to, kai pateikė nenuoseklius pareiškimus dėl jos šeimos turto ir finansinių sandorių. Šis atvejis parodė, kad konkrečios specializacijos prokurorai nepakankamai tikrinami, nes kandidatė ėjo Specializuotos apeliacinės prokuratūros, kurios paskirtis – kovoti su organizuotu nusikalstamumu, vadovo pavaduotojos pareigas. Vėliau ji buvo perkelta į žemesnes pareigas. Nors užtikrinus didesnę skaidrumą pavyko užkirsti kelią nevienareikšmiškai vertintų kandidatų paskyrimui, šis procesas išryškino vis dar neišspręstas problemas.

ATT pradėjo tyrimus, susijusius su pagrindiniais teismais ir svarbiausiomis bylomis, siekdama parengti analitinę ataskaitą ir rekomendacijas dėl nesėkmių ir vilkinimo priežasčių. Naujasis ATT komitetas, atsakingas už tarnybinę etiką ir korupcijos prevenciją, kol kas neišskleidė abejonių dėl jo gebėjimų atskleisti korupciją ir užtikrinti sąžiningumą⁶². 2013 m. rugsėjo mėn. ATT sustabdė vieno iš savo narių, vyresniojo prokuroro, įgaliojimus, atsižvelgdama į drausminį tyrimą, pradėtą dėl įtarimų, kad jis galėjo prekiauti įtaka prieš 2012 m. rinkimus į ATT.⁶³

Šiuo metu atidžiai nagrinėjami teisėjų vidaus sąžiningumo užtikrinimo mechanizmai. Generalinė prokuratūra pavedė Aukščiausiosios kasacinės prokuratūros inspekcijai atlikti tyrimą, per kurį nustatyti pažeidimai, įskaitant dokumentų naikinimą ir prokurorams iškeltas drausmės bylas dėl jų priimtų sprendimų. Inspekcijos vadovė buvo atleista iš pareigų, o generalinis prokuroras pateikė pasiūlymą ATT atleisti ją iš teisėjos pareigų – tai griežčiausia drausminė priemonė. 2013 m. balandžio mėn. Sofijos prokurorai, kurių specializacija – ES lėšų panaudojimas, po tyrimo, kurį, kaip įtariama, vilkino kiti prokurorai, pateikė kaltinimus buvusiam žemės ūkio ministrui.

Atlikus išsamų funkcinį auditą, kurį atsižvelgdamas į BTM rekomendaciją įgaliojo atlikti generalinis prokuroras, nustatyta, kad baudžiamasis persekiojimas aukšto lygio korupcijos bylose yra vilkinamas ir laikomasi kampanijų požiūriu, t. y. bylos pradedamos ministrams pasitraukus iš pareigų. Remdamasis funkcinio auditu generalinis prokuroras parengė veiksmų plano projektą ir nuo 2007 m. nagrinėtų korupcijos bylų analizę.

2013 m. kovo mėn. iš pareigų pasitraukė aukšto rango prokuroras paaiškėjęs, kad jis nesilaikė atsitiktinės bylų skyrimo tvarkos. Byla grindžiama OLAF tyrimais dėl įrangos importo iš Vokietijos, su kuriuo siejamas Specialiosios žemės ūkio ir kaimo plėtros pagalbos valstybėse kandidatėse programos (SAPARD) lėšų grobstymas. Vienoje byloje įtariamieji yra buvę prezidento rinkimų kampanijos rėmėjai. Toje pačioje byloje bendrininkai vokiečiai buvo nuteisti ir įkalinėti savo šalyje 2008 m.

Įvykiai po 2012 m. liepos mėn. rodo, kad padaryta tam tikra pažanga, susijusi su viešais teismų posėdžiais ir nusižengusių teisėju atleidimu. Tačiau kol kas atsižvelgta ne į visas BTM rekomendacijas dėl teismų reformos. 2012 m. „Freedom House“ nurodė, kad didėja pavojus teismų nepriklausomumui, ir sumažino Bulgarijos teismų sistemos ir nepriklausomumo reitingą.⁶⁴

---

62 Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD(2012) 232 *final*, 2012 m. liepos 18 d., *Bulgarija. Techninė ataskaita, pridedama prie Komisijos ataskaitos Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Bulgarijos pažangos, pasiektos taikant bendradarbiavimo ir tikrinimo mechanizmą (COM(2012) 411 final)*, p. 15.
http://ec.europa.eu/cvm/docs/swd_2012_232_en.pdf.

63 Aukščiausioji teismų taryba, 2013 m. rugsėjo 26 d. <http://www.justice.bg/bg/decisions/2013/pr-37-13.htm>.

64 http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Bulgaria_final.pdf.

Geroji patirtis: NVO vaidmuo skatinant užtikrinti skaidrumą ir atskaitomybę

Bulgarijos teisinių iniciatyvų instituto (BILI) įgyvendinama skaidraus teisėjų skyrimo iniciatyva sudaromos sąlygos vykdyti visuomeninę teisėjų skyrimo ir paaukštinimo kontrolę, taip pat skatinama atsižvelgti į sąžiningumą, kuris yra svarbiausias veiksnys priimant tokius sprendimus⁶⁵. Naudodamasis atvirais informacijos šaltiniais jis skelbia kandidatų tarnybinės etikos ir profesinius aprašus; kandidatai gali dalyvauti rengiant vertinimą. BILI taip pat bendradarbiauja su atskirais teismais ir Aukščiausiaja teismų taryba, siekdamas, kad teismų posėdžiai būtų vieši. Iniciatyva siekiama, kad teisėjų skyrimas į vadovaujamas pareigas būtų skaidresnis ir pagrįstas nuopelnais, atitinkantis modernesnę žmogiškųjų išteklių politiką teismuose, kurią vykdyti rekomenduota BTM ataskaitose.

Viešieji pirkimai

Viešojoje administracijoje taikomos įvairios kovos su korupcija priemonės, be kita ko, 2008 m. priimtas Interesų konflikto prevencijos ir nustatymo įstatymas (2013 m. priimtos jos pataisos), 2011 m. priimtas sprendimas Valstybės finansų kontrolės agentūrai suteikti *ex-officio* įgaliojimus (kuriais naudodamasi ji gali pradėti tyrimus ne tik gavusi pranešimą, bet ir savo iniciatyva), ministerijose ir įstaigose sukurtos inspekcijos, rengtos informuotumo kampanijos ir mokymai, sukurta BORKOR – rizikos vertinimo priemonė, kuria ypač daug dėmesio skiriama korupcijos viešųjų pirkimų srityje prevencijai. Nepaisant to, skaidrumo ir kovos su korupcija nuostatų įgyvendinimo srityje vis dar yra spragų.

Remiantis rizikos vertinimu, reikia aktyviau vykdyti *ex-ante* kontrolę ir griežtinti *ex-post* kontrolę, kad viešųjų pirkimų srityje būtų užtikrinta korupcijos prevencija, korupcijos nustatymas ir šalinimas. BTM ataskaitose pažymima viešųjų pirkimų taisyklių įgyvendinimo rizika ir trūkumai, kurie nurodyti atlikus auditą, taip pat Europos Komisijai pateiktuose skunduose. Tarp sektorių, kuriuose kyla rizika – infrastruktūros darbai, energetika ir sveikatos priežiūra. Problema dar labiau sunkina tai, kad bylose dėl sukčiavimo vykdamieji viešuosius pirkimus retai taikomos atgrasomos priemonės. 2013 m. rugpjūčio mėn. vyriausybė pateikė Viešųjų pirkimų įstatymo pataisų pasiūlymą, kuriuo siekiama suteikti daugiau galimybių mažosioms ir vidutinėms įmonėms, taikyti *ex-ante* kontrolę darbų viešojo pirkimo sutartims, finansuojamoms iš valstybės lėšų, kurios viršija tam tikrą ribą (dabar tokia kontrolė taikoma ES lėšoms, kurios viršija tam tikrą ribą), valdymo institucijoms suteikti įgaliojimus vykdyti *ex-ante* kontrolę ir išplėsti išorės ekspertų atrankos procesą. Be to, perkančiosioms organizacijoms būtų taikomas reikalavimas internete skelbti ne tik su konkursu, bet ir su sutarčių įgyvendinimu susijusią informaciją.⁶⁶

Iš dalies šie pasiūlymai pateikti kaip atsakas į plačiai paplitusią nuomonę, kad viešųjų pirkimų rinkoje, pavyzdžiui, kelių tiesybos srityje, dominuoja kelios įmonės. 73 proc. gyventojų, dalyvavusių 2013 m. „Eurobarometro“ apklausoje, teigia, kad tik turint ryšių su politikais galima sėkmingai vykdyti verslą (ES vidurkis – 56 proc.). 2013 m. „Eurobarometro“ įmonių apklausos duomenimis, 58 proc. Bulgarijos respondentų (didžiausias rodiklis ES) teigė, kad per pastaruosius trejus metus dėl korupcijos jie nelaimėjo viešojo konkurso ar nepasirašė viešųjų pirkimų sutarties⁶⁷. Verslo sektoriui atstovaujančių Bulgarijos respondentų nuomone, viešųjų pirkimų srityje plačiai paplitusi tokia praktika kaip konkurso dalyvių dalyvavimas rengiant specifikacijas (36 proc.), neaiškūs atrankos arba vertinimo kriterijai (49 proc.),

65 <http://judicialprofiles.bg/profiles/>.

66 http://www.government.bg/fce/001/0211/files/ZID_ZOP.doc.

67 2013 m. greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 374.

interesų konfliktas pasiūlymų vertinimo metu (57 proc.), konkrečioms įmonėms specialiai pritaikytos specifikacijos (58 proc.), piktnaudžiavimas kritine padėtimi siekiant pagrįsti nekonkurencingos arba supaprastintos procedūros naudojimą (33 proc.) ir konkurso dalyvių tarpusavio susitarimai dėl teikiamų pasiūlymų (41 proc.). 66 proc. respondentų laikėsi nuomonės, kad korupcija plačiai paplitusi nacionalinių valdžios institucijų vykdomose viešųjų pirkimų procedūrose (ES vidurkis – 56 proc., o 78 proc. – vietos valdžios institucijų viešųjų pirkimų procedūrose (ES vidurkis – 60 proc.). 2011 m. pabaigoje, remdamasi apklausa, kurioje dalyvavo 500 įvairiems Bulgarijos ūkio sektoriams atstovaujančių vadovų, Bulgarijos pramonininkų asociacija apskaičiavo, kad per metus korupcija, susijusi su konkursais ir paraiškoms ES finansavimui gauti, išaugo nuo 66 proc. iki 75 proc., t. y. ji paveikė 75 proc. visų konkursų⁶⁸. Šie skaičiai nebūtinai tiesiogiai susiję su korupcija, tačiau rodo rizikos veiksnius, didinančius korupcijos viešųjų pirkimų srityje poveikį.

Gynybos ministerija įgyvendino kovos su korupcija iniciatyvas, pavyzdžiui, priėmė darbuotojų etikos kodeksą ir sudarė sąžiningumo pakta su verslo partneriais. Tačiau 2012 m. gruodžio mėn. ministerija nusprendė be konkurso įsigyti naikintuvų; vėliau ši procedūra buvo atšaukta. 2013 m. gegužės mėn. įmonių vadovai paragino užtikrinti daugiau skaidrumo gynybos srities viešuosiuose pirkimuose.

Pranešta apie pažeidimus vykdant ES lėšomis finansuojamus konkursus dėl maisto dalijimo skurstantiems gyventojams. Vietos valdžia taip pat susiduria su korupcijos viešųjų pirkimų srityje problema, įskaitant politinių partijų įtaką vietos valdžios institucijoms⁶⁹. Mažesniuose miestuose ypač didelė sąsajų su organizuotu nusikalstamumu rizika, susijusi su smurtu, grasinimais ir susidūrimais su vietos politikais ir teisėsaugos institucijomis, taip pat ekonominės galios sutelkimu. Tokia rizika turi tiesioginį poveikį vietos valdžios institucijų gebėjimui vykdyti nešališkas ir skaidrias viešųjų pirkimų procedūras.

Vietos valdžia yra atsakinga už didelę dalį viešųjų pirkimų. Remiantis BTM ataskaitomis, savivaldybės įgyvendino tokias kovas su korupcija priemones kaip „vieno langelio“ sistema, kuria siekiama sumažinti tiesiogiai su visuomene bendraujančių pareigūnų skaičių, skaidrumo didinimas naudojant savivaldybių laikraščius ir interneto svetaines, etikos kodeksai, vidaus finansų valdymo ir kontrolės sistemų sukūrimas, daugiau kaip 400 vidaus auditorių įdarbinimas ir vietos lygmens visuomenės tarpininkų (vietos lygmens ombudsmenų) įdarbinimas. Visuose 28 Bulgarijos regionuose veikia kovos su korupcija tarybos, kurios turėtų būti sudarytos iš vietos valdžios, teritorinių struktūrų, teismų, įvairių ministerijų, pilietinės visuomenės ir verslo atstovų⁷⁰. Šių tarybų poveikį mažinant korupciją vietos ir regioninėse valdžios institucijose sunku įvertinti, nes nėra paskelbta jokios konkrečios informacijos.

Siekiant gerinti skaidrumą, be kita ko, viešųjų pirkimų srityje, labai svarbu užtikrinti veiksmingą prieigą prie informacijos. Tačiau praktiškai prieiga prie informacijos yra ribota, nors galioja atitinkami teisės aktai⁷¹. Nėra nepriklausomo priežiūros mechanizmo, kuriuo būtų užtikrinama, kad Prieigos prie viešos informacijos įstatymas būtų įgyvendinamas vienodai ir

---

68 [http://www.bia-](http://www.bia-bg.com/uploads/files/_oldsite_news/bulgarian_industrial_association_news_1324284448_anketa_2011.pdf)

[bg.com/uploads/files/_oldsite_news/bulgarian_industrial_association_news_1324284448_anketa_2011.pdf](http://www.bia-bg.com/uploads/files/_oldsite_news/bulgarian_industrial_association_news_1324284448_anketa_2011.pdf).

69 Demokratijos studijų centras, 2012 m., „Serious and Organised Crime Threat Assessment (2010–2011)“, <http://www.csd.bg/artShow.php?id=15991>.

70 Ministrų Taryba, 2012 m., „Report on the State of the Public Administration 2011“, <http://www.strategy.bg/Publications/View.aspx?lang=bg-BG&Id=81>.

71 „Закон за достъп до обществена информация“, <http://lex.bg/laws/ldoc/2134929408>.

teisingai⁷². 2013 m. atlikus institucijų interneto svetainių tyrimą nustatyta, kad 66 proc. iš jų buvo skelbiamas viešųjų pirkimų pasiūlymų registras, 10 proc. – informacija apie sudarytas sutartis⁷³.

Geresnės valstybės valdžios institucijų, dalyvaujančių viešųjų pirkimų procese, žinios ir didesni pajėgumai, taip pat visapusiškai veikianti nacionalinio masto elektroninių viešųjų pirkimų sistema, kuria naudojantis galima pateikti pasiūlymus, padėtų užtikrinti didesnę skaidrumą ir užkirsti kelią korupcijai.

Renkamų pareigūnų atskaitomybė ir sąžiningumas

Tinkama renkamų pareigūnų atskaitomybės ir sąžiningumo užtikrinimo sistema yra pavyzdys kitiems ir yra labai svarbi vykdant aukšto lygio korupcijos prevenciją. Bulgarijos parlamento nariai, teikdami įstatymo pasiūlymą, pasisakydami plenarinėse sesijose ar komiteto posėdžiuose, turi nurodyti galimą interesų konfliktą⁷⁴. Mėginimai priimti parlamento narių elgesio kodeksą buvo nesėkmingi. Nesant elgesio kodekso, parlamento komiteto, nagrinėjančio korupcijos, interesų konfliktų ir parlamento narių etikos klausimus, veikla nebuvo veiksminga. Kaip pavyzdį galima paminėti 2010 m. posėdį, surengtą po to, kai 16 parlamento narių, susigundę pažadu gauti nemokamą judriojo ryšio telefoną, sesijos metu dalyvavo žiniasklaidos atstovų inscenizuotame pristatyme. 2013 m. liepos mėn., po to, kai eiti šio komiteto pirmininko pareigas buvo išrinktas nevienareikšmiškai vertinamas parlamento narys, Nacionalinė Asamblėja parlamento narių etikos klausimus perdavė svarstyti Religijų komitetui⁷⁵.

Buvęs Parlamento žemės ūkio ir miškų komiteto pirmininko pavaduotojas buvo apkaltintas teikęs pataisas, kuriomis siekė privačios naudos, be kita ko, iš dalies panaikinti statybų pelkėtose miško vietovėse draudimą, taip pat pataisas dėl Medžioklės įstatymo, ir dėjo pastangas panaikinti draudimą rūkyti viešose vietose. Po ilgų svarstymų Interesų konflikto prevencijos ir nustatymo komisija priėmė sprendimą, kad parlamento narys, prieštaraudamas draudimui rūkyti, pažeidė taisykles; prieš tapdamas parlamento nariu tabako verslo nuosavybę jis perleido giminaičiams. Kalbant apie Miškininkystės įstatymo pataisas, taip pat nustatytas interesų konfliktas⁷⁶. Jeigu Komisijos sprendimas nebus panaikintas po apeliacijos procedūros, buvusiam parlamento nariui gali būti skirta 2 500–3 500 EUR bauda ir gali būti konfiskuotos jo pajamos, nagrinėjamu laikotarpiu gautos iš valstybės tarnybos. Taip pat dėl jo vykdomas tyrimas dėl balsų pirkimo, kuris pradėtas 2013 m. balandžio mėn. pasirodžius slaptam įrašui.

2010 m. Parlamento korupcijos, interesų konflikto ir parlamento narių etikos klausimų komitetas rado interesų konflikto įrodymų byloje, kurioje politinės partijos vadovui, neturinčiam inžinieriaus kvalifikacijos, už hidroelektrinių projektų konsultanto paslaugas buvo sumokėta 1 mln. EUR. Byla buvo perduota Aukščiausiajam administraciniam teismui, kuris priėmė sprendimą, kad interesų konflikto nebuvo⁷⁷. Kitu atveju 2012 m. liepos mėn.

---

72 „Transparency International“ atliktas tyrimas „Money, politics, power: Corruption risks in Europe“, 2012 m. birželio mėn., p. 5.

73 2013 m. „AIP Audit“ atliktas Bulgarijos vykdomosios valdžios institucijų interneto svetainių tyrimas „Tendencies in Online Disclosure of Information“, http://store.aip-bg.org/surveys_eng/AIP_Active_Transparency_Audit_2013.pdf.

74 Liaudies Asamblėjos organizacinės struktūros ir veiklos taisyklių 12 skyrius, <http://parliament.bg/bg/rulesoftheorganisations>.

75 <http://parliament.bg/bg/desision/ID/14481>.

76 Interesų konflikto prevencijos ir nustatymo komisija <http://www.cpaci.bg/images/reshenia/206.pdf> ir <http://www.cpaci.bg/images/reshenia/205.pdf>.

77 Aukščiausiasis administracinis teismas, <http://www.sac.government.bg/court22.nsf/d038edcf49190344c2256b7600367606/db2227f5a1f93534c22577af0030920a?OpenDocument>.

parlamento narys buvo suimtas pateikęs kaltinimus, kad jis reikalavo kyšio už įsikišimą į vietos lygmens ginčą, kilusį žemės ūkio srityje. Jis vėliau atsistatydino iš Parlamento.

Rinkimų pažeidimai

Rinkimų pažeidimai dažnai būna susiję su valstybės pareigūnų korupcija, dėl jų mažėja pasitikėjimas institucijomis, kurioms pavesta užtikrinti, kad būtų laikomasi teisinės valstybės principo. Bulgarijos visuomenė jau seniai daug dėmesio skiria balsų pirkimo problemai, kuri aktualiausia mažumų grupėse. Įtariama, kad atliekų šalinimo pramonės savininkai, kurie yra pagrindiniai romų mažumos narių darbdaviai, naudojami savo įtaka, siekdami manipuluoti romų bendruomenės balsais. Apie tokius atvejus buvo pranešta per 2011 m. vietos valdžios rinkimus ir 2013 m. parlamento rinkimus. Kad balsų pirkimo reiškinys išnyktų, reikia taikyti struktūrinį ir daugelį sričių apimančią požiūrį, be kita ko, suteikti galimybių mokytis ir įsidarbinti⁷⁸.

Baudžiamajame kodekse yra straipsnis dėl nusikaltimų, kuriais pažeidžiamos piliečių politinės teisės, įskaitant balsų pirkimą⁷⁹. 2013 m. vasario mėn. buvo nustatyta didesnė minimali laisvės atėmimo bausmė už balsų pirkimą⁸⁰. Nėra informacijos apie valdžios institucijų mėginimus atlikti išsamų rinkimų proceso auditą, kad būtų nustatyti ir pašalinti jo trūkumai. 2012 m. „Transparency International“ Bulgarijos skyrius paskelbė išsamią rinkimų proceso skaidrumo ir sąžiningumo analizę⁸¹. Analizėje rekomenduota padidinti rinkimų administracijos biudžetą ir darbuotojų skaičių, taip pat be politinių atstovų įdarbinti ir nuolatinius ekspertus, užtikrinti, kad registruotieji kandidatai galėtų nevaržomi bendrauti su žiniasklaida, ir priimti teisės aktų pataisas, kad visuomenei būtų užtikrinta galimybė vykdyti stebėseną. Kol kas netaikomos veiksmingos ir atgrasomos sankcijos. 2012 m. gegužės mėn., paviešinus slapta įrašytą telefoninį pokalbį, iš kurio buvo galima daryti išvadą apie rinkimų pažeidimus (balsų pirkimą ir rinkimų rezultatų klastojimą) ir politinių partijų ryšius su organizuoto nusikalstamumo atstovais, prokurorai pradėjo tyrimą dėl balsų pirkimo ir mokestinio sukčiavimo.

Prieš 2013 m. gegužės mėn. parlamento rinkimus buvo nuolat pabrėžiama, kad balsų pirkimas arba pardavimas laikomi nusikaltimu. Tarptautiniai stebėtojai pripažino, kad rinkimai buvo pagrįsti konkurencija ir gerai organizuoti, tačiau pažymėjo, kad jų metu kilo visuomenės nepasitikėjimas procesu, kuro priežastis – pranešimai apie telefoninių pokalbių klausymąsi iki rinkimų ir balsų pirkimą. Prieš pat rinkimus spaustuvėje, priklausančioje vietos tarybos nariui, kuris priklauso didžiausiai politinei partijai, prokurorai rado neregistruotų balsalapių. Šis radinys sukėlė įtarimų dieną prieš rinkimus, kai rinkimų kampanija buvo draudžiama įstatymu.

Prokurorai pradėjo 77 tyrimus, septyni asmenys buvo suimti už rinkimų pažeidimus. Pagal teisinius susitarimus vienam asmeniui paskirta bauda ir penkių mėnesių laisvės atėmimo bausmė už tai, kad jis penkiems rinkėjams sumokėjo po 7,50 EUR. Likusiems septyniems asmenims nuosprendžių vykdymas atidėtas⁸². Griežtesnė priežiūra padėjo nustatyti kelis atvejus, susijusius su problema, kuriai išspręsti ilguoju laikotarpiu turėtų būti dedama daug

---

78 „Le processus électorale en Bulgarie – Principaux risques et déficits“, Fondation RiskMonitor, Sofia, 2011 m., p 90.

79 Baudžiamojo kodekso 167 straipsnio 2 ir 3 dalys.

80 Nustatyta 1–6 metų laisvės atėmimo bausmė ir bauda nuo 2 500 iki 10 000 EUR. Oficialusis valstybės leidinys, 2013 m. Nr. 17.

81 „Transparency International“ Bulgarijos skyrius „Transparency and integrity of the election process: Report on the monitoring of the presidential and local elections in the Republic of Bulgaria“, Sofija, 2012 m., www.transparency.bg.

82 Generalinio prokuroro tarnyba, 2013 m. birželio mėn., <http://www.prb.bg/main/bg/News/3649/>.

pastangų. Aukštesnio rango pareigūnai, organizavę balsų pirkimą, kol kas nepatraukti atsakomybėn.

3. BŪSIMI VEIKSMAI

Bulgarijoje kovai su korupcija jau seniai skiriama pirmenybė. Nuo įstojimo į ES 2007 m. šias pastangas remia Bendradarbiavimo ir tikrinimo mechanizmas, pagal kurį stebima pažanga įgyvendinant šešis orientacinius tikslus. Įvykdžius teisinės ir konstitucinės reformas sukurtos naujos struktūros ir užtikrinta didesnė specializacija. Vis dėlto Bulgarijoje korupcijos problema aktuali visais lygmenimis. Nuolat pranešama apie smulkią korupciją sveikatos priežiūros sistemoje, policijoje, muitinėje, vietos valdžios institucijose ir kitose srityse. Padėtį dar labiau apsunkina tai, kad už korupciją praktiškai netaikomos atgrasomos sankcijos, visų pirma aukšto rango pareigūnams. Reikia daug dėmesio skirti rezultatams ir dėti daugiau pastangų, kad didėtų kovos su korupcija institucijų ir teismų nepriklausomumas, būtų daugiau skaidrumo viešųjų pirkimų srityje, renkami pareigūnai prisiimtų daugiau atsakomybės bei būtų sąžiningesni ir būtų užkirstas kelias rinkimų pažeidimams.

Toliau nurodytiems aspektams reikia skirti daugiau dėmesio.

- Užtikrinti veiksmingą **kovos su korupcija institucijų** veiklos koordinavimą, apsaugoti jas nuo politinės įtakos ir užtikrinti, kad jų vadovai būtų skiriami skaidriai ir atsižvelgiant į nuopelnus. Reikia nuolat tikrinti, ar nekyla interesų konfliktai, ir juos nustatčius taikyti atgrasomas sankcijas.
- Būtina taikyti aiškius sąžiningumo kriterijus skiriant **teisėjus** ir jų veiklą vertinti taikant skaidrią procedūrą, taip pat užtikrinti, kad bylos teisėjams būtų skiriamos atsitiktine tvarka, naudojantis bendra, veiksminga, nacionaline sistema, kaip savo rekomendacijose nurodė BTM.
- Priimti **Nacionalinės Asamblėjos narių** etikos kodeksą ir nustatyti veiksmingą priežiūros mechanizmą. Užtikrinti, kad už **rinkimų pažeidimus** būtų taikomos atgrasomos sankcijos, be kita ko, pažeidimus organizuojantiems aukšto rango pareigūnams, ir parengti išsamią, daugelį sričių apimančią strategiją, kurioje daugiausia dėmesio būtų skiriama pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms.
- Toliau didinti privalomos **viešųjų pirkimų ex-ante** kontrolės apimtį, įskaitant technines specifikacijas ir taikomų teisės aktų išimtis; atliekant *ex-post* kontrolę veiksmingai naudotis Valstybės finansų kontrolės agentūros *ex-officio* įgaliojimais. Veiksmingai taikyti atgrasomas sankcijas už korupciją viešųjų pirkimų srityje nacionaliniu ir vietos lygmenimis.